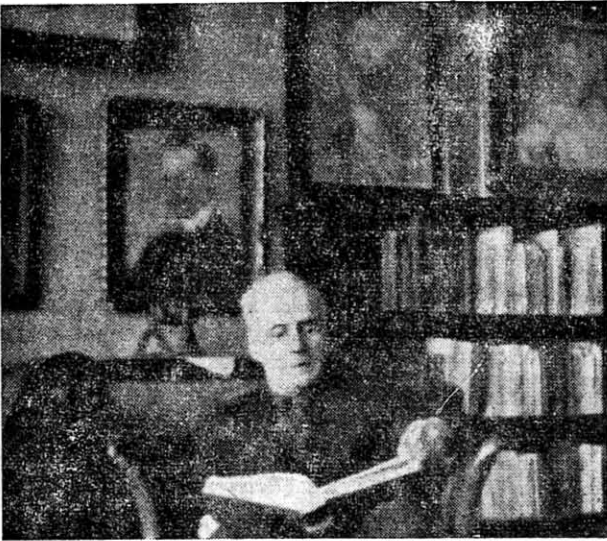

PANUN pakinoita

Pohjolan mies, Pohjolan kuvaaja

Kaksi Ahtela-Reuteria. Mestari keväällä kotinsa nojatuloissa, kirja polvillaan, vasemmalla Scherfbeckin maalaus nuoresta Reuterista. Valok. Raimo Pystynen.

Teoksensa »Taiteilijan kampaile» (ilm. 1945) ensimmäisen esseeseen, joka käsittelee kuuluisaa ruotsalaista taidemaalaria Ernst Josephsonia ja hänen Ahtiaan, aloittaa H. Ahtela seuraavilla riveillä: »On olemassa harvoja todella omintakeisia syvästi luotaavia taiteilijahahmoja. Kovin monet kumartavat ajan muutisuunnille unohtaen taiteen ensi ehdon: vääjäämättömän uskollisuuden omille näyilleen.»

Kun äskettäin kuulin, että H. Ahtela täyttää 70 vuotta, päätin

varata tämänkertaisen alakertani tälle hyvälle ystävälleni ja mainiolle pohjalaiselle. Ja kun koneeni ääreen istahtaessani ja tähän oheen liitettyä kuvalaattaa tarkastellessani mietiskelin, miten kirjoitukseni alkaisin, huomasin jo ikäänkuin vaistomaisesti ojentavani kättäni kirja hyllyn sitä osaa kohden, missä äsken mainittu komeasivuinen teos palvelevaisena odotti. Sen ensimmäiset sanat voi mielestäni hyvin kääntää taiteilija-kirjailija H. Ahtelaan itseensä, sil-

lä hän on jaksanut koko elämänsä ajan kulkea omaa linjaansa, pysyvä uskollisena omille näyilleen, tavoitella niitä päämääriä, jotka on itselleen asettanut. Eikä hän ole hevin kumartanut. Hän on kerta kaikkiaan varsin ainutlaatuinen yksilö, harvinaisen persoonallisuus meidän taide-elämässämme: taidemaalari, taiteentutkija, taidekirjailija ja esseisti, taiteenkerääjä ja kriitikko, kaunokirjailija ja — metsänhoitaja.

Mutta olen kuulevinani jo monenkin toistuvan kysymyksen: kenestä puhut: kuka hän nyt sitten on, tämä H. Ahtela. Sillä niin vain on, että ei hän silti ole kovin suuren yleisön tuttu. Ja siksin tämän pakinan haluan kirjoittaa.

H. Ahtela on siis sama kuin Einar Reuter, mikään salaisuus-han se ei ole, vaikka mestari itse käyttää näitä nimiä aina toisistaan erillään nimimerkkiään, kirjailija-taiteilijanimeään, vain näiden alojen yhteydessä, muulloin perittyä ja ristittyä nimeään, hän, äskettäin eläkkeelle siirtynyt aluemetsänhoitaja Reuter. Muistan hyvin ensimmäisen käyntini tämän kajaanilaistuneen ja kainuulaistuneen metsänhoitajan kodissa Kajaanin Teppanassa, siellä Kajaanista katsoen tois'puol' jooke, Ämmän tuolla puolen. Suuret, melkein puolen seinää täyttävät ikkunat osoittivat kohta saapujalle, että tässä se taiteilijan talo on. Ja ovesta lähtien — siinä on merkillinen mahtava eläinkahvakin, kajaanilaissyntyisen kuvanveistäjä Helvi Hyvärisen käsialaa — on sitten koko talo ja sen sisustuskin yksilöllistä käsialaa. Siellä on tauluja ja kirjoja, mutta silti tilaa, ei mitään ylellisyyttä, ei mitään parkettijärjestystä, mutta siellä on vaikuttavia seinäpintoja, viihtyisiä

nurkkauksia ja — avotakka. Luovan työn henki on kaikkialla ja kaikessa. Sitä kotia ei ole tehty vieraita ajatellen, vaan heitä, Reuteria, ja heidän työtään varten.

Sen takan ääressä tutustuin sitten metsänhoitaja ja rouva Reuteriin, kahteen yksilöön, joiden seurassa siitä lähtien olen aina viihtynyt. Sen takan ääressä vietettiin silloin ja on onnekseni sittemminkin vietetty paljon antaneita keskusteluiltoja, sellaisia, ettei niitä minulle ole monessa muussa talossa eikä majassa siunattu, mutta niistä nyt kuitenkin en aio kertoa. Taiteilijakuvan piirtämisen, taiteilijaluonteen määrittelyn — jos häneen olisi pystynytään — säästi minulta H. Ahtela itse tuolla sitaatilla, joka tähän painettiin, — Ei muutisuunnille! Ajattelen Ahtelan maalauksia, maisemia niinkuin ihmisiäkin, ja tulee tuosta taas mieleen, että en niistä, valitettavasti, ole kaikkia ensi alkuun ymmärtänyt, ja niin on ja olisi varmaan monen toisenkin laita, mutta vaikka niitä eivät ehkä aina ole halunneet ymmärtää kollegat eivät ole asiantuntijatkkaan, ei se ole muuttanut maalarin siveltimen suuntaa. Ne ovat merkillisen pelkistettyjä töitä, mutta siinä onkin niiden voima ja viehätys. Niissä on sitä, minkä taiteilija on nähnyt ja sitä mikä hänen nähdäkseen on oleellisinta. Toivon, ettei ystävän Ahtela ole lukenut minulle viaksi sitä, että en aina ole voinut osoittaa ymmärtäväni, en häntä enkä hänen suuria oppiäitiään, Helena Schjerfbeckiäkään, en ehkä kaikkia hänen keräyksiensääkään kohteita, montakaan en heti, mutta kaikkia en myöhemminkään. Hän on sen nimittäin varmasti huomannut, koskapa minusta aina on tuntunut siltä, että

hän huomaa keskusteltaessa kaiken, niin että on turha yrittää olla viisaampi kuin on, vaikka kuinka mieli tekisi (ja kuinka usein mieli sellaiseen teekkään!) Mutta sanoisin silti niinkuin sinfonioista, että nautin minä, vaikka en ymmärräkään, saan jotain, vaikka ei ehkä aina olekaan korvaa (vaikka Similän Martti sanookin Sibeliuksesta ja oliko se nyt nimenomaan hänen sinfonioistaan, ettei niitä tarvitsekaan ymmärtää).

H. Ahtela on kyllä niin hirveän kriittinen, että joskus melkein peloittaa. Ennen peloitin kovastikin ja kerran pelkäsin, että nyt loppui yhteisymmärrys. Mutta kun ei mitään muuta keinoa selvittää siitä, säilyttäen oman arvontuntonsa, ollut, minä melken sata prosenttia nuorempi kynämies kirjoitin vastaan juuri niinkuin minä ajattelin siitä asiasta ja hänen mielipiteestään. En tiennyt saattoiko sellainen olla sallittua tässä sovinnaisessa yhteiskunnassa, mutta sallittua se vain näytti olevan. Ja vaikka joutuisin kokonaan eri linjoille sellaisesta henkilöstä, jolle kuitenkin saan sanoa omankin mielipiteeni niin että se luetaan ja kuunnellaan, minä katson ystävyyden voivan säilyä. Mutta Ahtela luotaakin syvästi ja vaikka hän asettaa itselleen ja toisillekin suuret vaatimukset, on hän myös humanisti sanan laajassa merkityksessä ja hänen siten pakko ymmärtää toistakin puolta. Mutta ei kyllä ole kritikoidun hauska häntä lukea, julkisessa sanassa oletikaan. On tästäkin keskusteltu. Kriitiikin ensimmäinen ehto on rehellisyys. Voi kuinka se joskus on vaikeaa, mutta ei siinä auta mikään! Ei siinä auta, sanoo valkotukkainen vanhaherra ja ääni on hyvin totinen ja murheellinenkin. Täytyy, mitä sillä

muuten on virkaa. Siksi kaukaisessa Kajaanissa asuva taidekriitikko on kriitikko helsinkiläistenkin herrojen mielestä, mies, jonka sanalle pannaan painoa.

Kyllä Ahtelasta, maalarista, mestarista, tutkijasta (hänellä hän on paraikaa valmistumassa ruotsalainen laitos laajasta suomeksi jo valmiiksi painokuntoon saatetusta Schjerfbeck-elämäkerrasta, perusteellisesta tutkimuksesta) Pohjolan rapsodian, merkillisen romaanin kirjoittajasta, paljon muunkin kaunokirjallisen työn tekijästä, syvällisestä ihmisestä ja, kuten sanottu, mainiosta pohjalaisesta, uskollisesta Lapin ystävästä ja tuntijasta, Oulun pojasta, Kajaanin komeasta, kyllä hänestä voisi kirjoittaa paljon enemmänkin, mutta tämä jäisi silloin jonhonkin toiseen alakertaan. Muistakaamme nyt tämän jälkeen kaikki kainuulaiset ja muut pohjoispuhjalaiset, että tässä sentään on yksi merkillinen mies, joka on suvainnut jäädä asumaankin kotiseudulleen ja on pysynyt hyvänä pohjalaisena lankeamatta silti ylisanaisuuteen siitä puhuessaan. Kaltio-esityksensä Ahtelasta toissa talvena Kajaanin seminaarin taiteenlehtori Unto Immonen sieterasi akateemikko Okkosei sanoja Kajaanin »hosomestarista» näin: kaukoasemistaan on hän voinut tarkkailla etäisiäkin, esim. skandinavaaisia taidetapahtumia tavalla, joka osoittaa todellista, joskin aivan hämmästyttävää asiantuntemusta ja jo varhain oli hän selvillä Schjerfbeckin taiteen uusista, salaisista voistoista.

Tämänkään tietäessämme ymmärrämme, mitenkä sellainen sielu on voinut pitää miehensä ulkonaisestikin nuorekkaana.

P a n u.